

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 159-160]

© Monos 2017

Andrej Nikolaidis, *Mađarska rečenica* (roman)

Buybook Sarajevo i OKF Cetinje 2016.

Ko je Joe? Ili Sjeda kao budali šamar

U *Odlaganju*, *Pareziji*, Nikolaidis priznaje: “*Kada sam pisao Mimesis želio sam vidjeti koliko stvarnosti mogu upumpati u tekst a da on i dalje bude književnost.*” Parafrazirajući ga mogli bismo kazati da je u rečenom djelu nastavio taj trend “upumpavanja”, a da ga je u *Mađarskoj rečenici* doveo na razinu na kojoj je stvarnost upotpunosti literarizirao.

“*Hipersuperkolosalno*”, rekao bi *Joyce*, veliki Irac na koga nas, htio-ne-htio to priznati, Nikolaidis podsjeća svojom *Mađarskom rečenicom*. Ne u formalnom, ne u sadržinskom smislu, ne nikako, ali ipak potpuno isto. Stil?

Znano je da pisci ne vole poređenja jer se znaju potkrasti takve greške da to izazove mučninu kod autora (usporede ga sa piscem kojega uopće nije čitao npr. Bora Stanković i Emile Zola), pa se onda pravdaju književnim koincidencijama i sl. No, uprkos tome, odvažit ćemo se i Nikolaidisa naporediti *Joyceu*. Prije svega zbog široke erudicije koja nas tako lako vodi horizontima svjetske povijesti i geografije, politike i kulture, tako lako i tako vješto da smo u samo jednom trenu u Budimpešti i u Perastu, u Parizu i u Foči, Londonu i u Sarajevu, a da uopće nismo svjesni te teleportacije koja je i moguća valjda samo u literaturi.

Za razliku od *Marcela Prousta* čiju iznimno dugu rečenicu moramo ponovo iščitavati da bismo shvatili šta hoće reći, za razliku od *Joycea* čijeg *Ulixa* moramo čitati dvije-tri decenije kako bismo išta shvatili (kao da je čitanje tek shvatanje), za razliku od solilokvijsko-feminističko-narativne *Virginije Woolf* koja također iziskuje naprezanje čitaoca, *Mađarska rečenica* traži da joj se vraćamo, ne da bismo shvatili “šta je pisac htio kazati” već da bismo ponovo uživali u artizmu koji nije *l'art pour l'art*, ali nije i da nije upravo to, i to nekako nepretenciozno.

U *Mađarskoj rečenici* može se doista samo uživati jer je po svemu prilagođena današnjem čitaocu: odlično dizajnirana naslovnica tjera vas da je imate, kratka je, aktualna i edukativna, i na koncu, kako autor u šali kaže: “*Mađarska*

rečenica i nije neki roman, ali mu je dobra prva rečenica.” Roman rečenica. Takva forma nije nepoznata književnosti, i to ne zato što mi poznajemo autore koji su na isti način stvarali već upravo suprotno, onako koincidencijalno. Proći će još vremena da Google u svoju elektronsku biblioteku pohrani sva djela ovoga svijeta kako bi kritičari ukucavajući ključne riječi i sintagme najzad potvrdili svoje pretpostavke o sličnostima na kojima se tako i toliko insistira. O plagijatima da i ne govorimo.

Samo veliki erudita, kakav je Nikolaidis, kakav je Krleža, Goethe i da ne nabrajamo, može se tako poigravati riječima, sintagmama i rečenicama (odnosno rečenicom u ovom slučaju), a da ne mora nužno imati prethodno znanje iz sintakse o zavisno složenoj rečenici i veznicima bez kojih bi ona bila nemoguća.

Kad čitalac u *Odlaganju*, *Pareziji* pročita rečenicu: “*Jer posljednju je noć, sve dok nije izdahnu-la, ponavljala samo jedno: “trebala sam sebi roditi sina”, rekla mu je, rekao mu je, rekao mi je.*”, kad iz *Mađarske rečenice* zagrabi onako nasumice: (...) “*pa se čak i nad serijskim ubicama prolivaju suze ta i oni su, po pravilu, bili zlostavljani kao djeca*” (...) “*balet i opera u Hoxhinoj Albaniji, turisti se tiskaju pred glupavim kipom djeteta koje piša, Arapkinja, 300 grama baklave sa pistačem, Revolucionar s Gornje rajne, Knjiga sa sto poglavlja, Thomas Müntzer, Praški manifest, Luther, Pismo princezi, muzej u Berlinu, novčanica od 5 DDR maraka iz 1975, Roma Termini, voz za Prato, bina Teatra Metastasio, glumac čita italijanski prevod Kavafijevog Iščekivanja varvara, Grk iz publike postavlja pitanje o Syrizi, voz stoji u Skoplju, voz stoji u Golubovcima, vagon voza na liniji Pariz – Versaj, vagon voza na liniji München – Leipzig, jugoslovenski pisci žderu meso kod Sandžaklije u Frankfurtu, predstavljanje engleskog prevoda romana u Evropskoj banci za rekonstrukciju i razvoj*” (...) “*taj je čovjek počinio suicid, ispalio sebi u čelo rafal kompromisa*” (...), shvatit će da ima posla s brusačem dijamanta, vrtlalom riječi čija se svaka riječ, svaka sintagma, i na koncu rečenica, može čitati kao pjesma.

Ko je Joe? Možda onaj momak iz *Balkanske rapsodije* (*Lepa Brena, Bum cile bum*) koji u stanu rahmetli Farah Tahirbegović, gledajući eurosong kaže: “*Odveć potpuno sam te noći osjetio ono što sam ionako oduvijek znao: da nikamo ne pripadam i da mi nigdje nije mjesto. Osjećao sam se strancem u rođenoj zemlji, kao što sam se oduvijek strancem osjećao u zemlji u koju sam iz nje došao.*” Ko je Joe? Apatrid? Čovjek koji je najsigurniji kad se nalazi “*u središtu onoga što ga užasava, od čega bježi*”, čovjek koji je “*veliki kako samo slabi mogu biti*”, čovjek čija je “*domovina tek logorovanje u pu-stinji*”, “*vitez riječi*”, čovjek čiji jezik nije antijezik Evropske unije “*jer na tom jeziku moguće je dani-ma govoriti a da se ništa ne kaže, i obratno, na tom se jeziku, čak iako se danima govori, ništa ne može reći*”, čovjek koji je dioničar svega onoga što svi mi znamo a niko ne umije / ne smije kazati jer kako bismo “*ostvarili karijere i uzorite malograđanske egzistencije*”, čovjek koji poput Waltera Benjamina sjedi ispod slike “*Angelus Novus Paula Kleea*”, čovjek koji u blagoj depresiji sluša *The Cure*, ili je to najzad čovjek koji je shvatio da treba “*zaboraviti priču o tome da se uvijek može pronaći novi dom, jer ne može, jer dom je ono što si napustio, a tvoj život ono što si ostavio iza sebe*” (...). Ko je Joe? Možda Davy Byrne što se “*smješkaozije vnuo-klimnuo u isti mah. Iiiiipčiaaa*”. Nazdravljaj! Nije li Joe strastveni pušač lule, tog komada rezbarenog drveta u kojemu ritualno uživa ne zato što će dobiti rak grla mjesto raka pluća, nego zato što uz nju može duže razmišljati i brže kucati tekst. “*Takoder kažu da*”, kaže Joyce, “*pušenje u mraku ne predstavlja pravi užitak*”. Zna to Joe.

Ako je tako, a nema razloga da bude drukčije onda, kad sklopimo korice ove (ne)velike knjige, sa zadovoljstvom možemo konstatirati, da je ovo roman bez stanice, klopapa u ritmu voza/vlaka od tačke A do tačke B, od Budimpešte do Beča, Austrougarskom, kao što ide i sam život. Ovaj roman je kao crtica između dva datuma na nadgrobnom spomeniku Joea, na nadgrobnom spomeniku svakog normalnog čovjeka, i istodobno epitaf globalizacijskom besmislu. I baš sjeda na kraju, kao piva poslije čevapa, kao budali šamar.

Safet Berbić